

RUS KANUNNAMESİ İŞİĞİNDA TÜRKİSTAN EYALETİ (OBLASTI) GEÇİCİ NİZAMNAMESİ VE TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN TEŞEKKÜLÜ (1865-1867)

Doç. Dr. Şahin DOĞAN*

Öz

Bu makalede 1865 yılı itibariyle Çarlık Rusya'ya bağlanan Türkistan topraklarında kurulan Çarlık Rus idaresinin anlaşılması açısından büyük önem arz eden Rus kanunnameleri ele alınmıştır. Makalede Türkistan Eyaleti'nin kurulmasından (1865) Türkistan Genel Valiliği'nin teşekkülüne (1867) kadar geçen yaklaşık 2 yıllık süre içerisinde kanunnamelere yansımış düzenlemeler değerlendirilmiştir. Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi için 2 Haziran 1886'da kabul edilen 331 maddelik ayrıntılı bir nizamname tarihine kadar Türkistan Genel Valiliği bu düzenlemeler çerçevesinde yaklaşık 26 yıl yönetilmiştir. Ayrıca Rus sivil idaresi kadro cetvelleri de makale ekinde verilmiştir. Bu süreç içerisinde özellikle Rusya'nın bölgede yerleşmesi için gerekli olan düzenlemeler ile bölgenin hususi sosyal ve iktisadi yapısı da göz önünde tutularak kendine has bir Rus idaresi kurulmuştur. Kanunnamelerin incelenmesi Rusya'nın Asya'da ele geçirdiği toprakları ne şekilde yönettiği ve bu hususta geliştirdiği refleksleri de analiz etme imkânı sağlamaktadır. Nitekim, bölgenin Rus idaresinde yönetilmesi için yapılan düzenlemelerin öncelikli olarak askeri, idari ve mali konulara ilişkin düzenlemelerin ön planda olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Türkistan Eyaleti (Oblastı), Türkistan Genel Valiliği, Çarlık Rusya Kanunnameleri, İdari Yapı.

Turkistan Oblast's Temporary Charter And The Organization Of Turkistan Viceroyalty In The Light Of Russian Legal Codes (1865-1867)

Abstract

This article deals with the Russian legal codes, which had major importance to comprehend the Tsarist Russian administration established on the territory of Turkistan, which was adhered to Tsarist Russia by the year 1865.

* Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

In this article, the regulations reflected on the legal codes in about 2 years that passed from the establishment of Turkistan Oblast (1865) to the organization of Turkistan Viceroyalty (1867) are discussed. Until the date when a detailed legal code of 331 items were approved on 2 June 1886 for the Administration of the Viceroyalty of Turkistan, the Turkistan Viceroyalty was governed within the scope of these regulations for 26 years. In addition, cadences of the Russian civilian administration are also attached to the appendix of the article. During this process, a unique Russian administration was established particularly taking into account the necessary regulations for Russia to settle into the region and the social and economic structure of the region. Examining the legal codes provide an opportunity to analyze the way in which Russia govern the territories it acquired in Asia and the reflexes developed about this issue. As a matter of fact, it is clear to see that the regulations for the governance of the region under the Russian administration were primarily military, administrative and financial matters.

Keywords: Turkistan Oblast, Turkistan Viceroyalty, Legal Codes of Tsarist Russia, Administrative Structure.

Giriş

Rusya'nın Türkistan'ı işgali ve burada kurduğu idari yapı bilimsel çalışmalara konu olmuş ve üzerinde durulmuş bir konu gibi görülse de ülkemizde -bazı çok değerli tarihçiler ve bu konudaki eserleri bir tarafta tutulursa¹- bu konuya ilişkin özgün çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Dolayısıyla bu çalışmamız bu husustaki çalışmalar için hem bir kaynak hem de bir bakış açısı kazandırma hususunda bilimsel bir katkı sunacağı düşüncesiyle hazırlanmıştır.

Rus idaresinde Türkistan ve ona ilişkin Rus kanunları elbette ki bilimsel bir makalenin boyutlarını aşan bir konudur. Bu nedenle biz bu makalede 1865 tarihinde Türkistan Eyaleti'nin kurulmasından 1867 tarihinde Türkistan Genel Valiliği'nin oluşturulması sürecinde yapılan idari düzenlemelerin üzerinde durarak Çarlık Rusya'nın Türkistan'da yerleşme sürecinin önemli bir safhası olan bu dönemi Rus kanunnameleri ışığında aydınlatmaya çalıştık.

Bu süreç içerisinde özellikle Rusya'nın bölgede yerleşmesi için gerekli olan düzenlemeler ile (Emirnameler, Tüzükler, Nizamnameler vs.) bölgenin hususi sosyal ve iktisadi yapısı da göz önünde tutularak kendine has bir Rus idaresinin kurulduğu söylenebilir. Kanunnamelerin incelenmesi Rusya'nın Asya'da ele geçirdiği toprakları ne şekilde yönettiği ve bu hususta geliştirdiği refleksleri de analiz etme imkânı sağlamaktadır. Nitekim, yapılan düzenlemeleri kanunnamelerden takip ettiğimizde makaleye konu olan dönemin bölgenin Rusya'ya bağlanmasının ilk yılları olması nedeniyle bölgenin yönetilmesi için gerekli olan düzenlemelerin öncelikli olarak askeri ve idari konulara ilişkin düzenlemelerin ön planda olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca iktisadi hayatı düzenleyen iktisada dair kanunlar; maliyeye ilişkin kanunlar özellikle öncelikli ve doğal olarak daha ön plana çıkan ve nicel olarak da çoğunluğu

¹ Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Baymirza Hayit, *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi*, TTK, Ankara 2004; Baymirza Hayit, *Türkistan Rusya İle Çin Arasında*, Çev.: Abdülkadir Sadak, Otağ Yayınları, Ankara 1975; Hayri Çapraz, "Çarlık Rusyası'nın Türkistan'da Hakimiyet Kurması", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, Aralık 2011, s. 51-78.

sağlayan düzenlemeler olduğu görülmektedir. Bunların dışında eğitim, din vb. diğer konuları ilgilendiren düzenlemeler de yapılmıştır.

Burada belirtmekte yarar gördüğümüz hususlardan biri de tarih literatüründe Rus idari sistemine ilişkin özel terim ve kavramların Türkçeye aktarılmasında yaşanan sorunlardır. Öyle ki Rus idari yapısındaki birçok kavram literatürde birçok farklı tercüme ile verilmekte ve önemli bir karmaşaya sebep olmaktadır. Zira Rus idari sisteminde tanımlı ve özel bir kavramı Türkçeye direkt tercüme etmek, söz konusu kavramların yanlış anlaşılmasına yol açabildiği gibi büyük bir kavram karmaşasına da yol açmaktadır. Örneğin, literatürde oldukça yaygın bir şekilde “*bölge*” olarak Türkçeye tercüme edilen “*oblast*” kelimesi hem söylendiği gibi *bölge* kavramını hem de Rus idari sisteminde tanımlanmış bir mülki idare birimini ifade eder. Dolayısıyla bizce örneğin “*Türkistan Oblastı*” Türkçe bilimsel literatürde de bu şekilde kullanılmalıdır. Zira burada -konuyu çalışanların çok iyi bildiği gibi- kast edilen “*Türkistan Bölgesi*” değil kanunnamelerle kurulmuş, sınırları ve idari biçimi belirlenmiş, Çarlık Rusya idare sistemindeki mülki bir idari birimdir. Bu nedenle bizce bilimsel çalışmalarda kanunnamelerle belirlenmiş ve Rus idaresi içerisinde tanımlanmış olan kavramlar aynen kullanılmalıdır. Örneğin; *Türkistan Oblastı*, *Türkistan Krayı*, *Okrug*, *Guberniya* vb. Ancak, elbette ki bu kavramlar içerisinde Türkçeye yerleşmiş olan ve nispeten kavramı tam olarak karşılayan “*Türkistan Genel Valiliği*” Türkistan Oblastı: “*Türkistan Eyaleti*” gibi kavramlar Türkçe kullanılmaya devam edilmelidir. Biz bu makalemizde, yukarıda belirtildiği üzere Rus idare sisteminde nizamnamelerle tanımlı idari birimleri aynen kullandık.

Türkistan Genel Valiliği'nin Teşekkülü ve Geçici Nizamnameler

Nitekim, Kırım Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde ve her ne kadar Rusya'nın batısında büyük bir devlet olarak ortaya çıkan Prusya Çarlık bürokratlarını korkutsa da önde gelen diplomat ve askeri yetkililer Prusya ile yakınlaşmayı Rusya'nın Batı sınırları için bir garanti olarak gördüler ve bu durum Rusya'nın Doğu'da aktif bir politika yürütmesini sağladı. Rusya'nın Doğu'da izleyeceği politikaların belirlenmesinde 1861 yılında Asya departmanının başına getirilen Nikolay İgnatiyev'in büyük rolünün olduğu söylenebilir. Londra'da 1856 yılından beri askeri ataşe olarak görev yapan İgnatiyev, İngiltere'nin Rusya'nın en önemli düşmanı olduğu fikrini savunmakta ve bu nedenle İngiltere'nin Asya kolonilerine yapılacak müdahaleler neticesinde Rusya Balkanlarda kendi meselelerini çözüme kavuşturabileceği fikrindeydi. Zira Kırım yenilgisi Rusya'nın Balkanlarda ilerleyişine büyük bir darbe vurmuştu. Nihayet Çar II. Aleksandr döneminde 1856 tarihinden yani Rusya'nın Kırım Savaşı'ndaki yenilgisini tasdik etmiş olan Paris Barış Antlaşması'ndan sonraki gelişmelere kronolojik olarak baktığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkar: 1858 Amur bölgesinin imparatorluğa dâhil edilmesi; 1859 Doğu Kafkasya'nın ele geçirilmesi ve 1864 Batı Kafkasya'nın ele geçirilmesi; bunun akabinde imparatorluğun Orta Asya topraklarındaki ilerleyişini gösteren tarihler yer alır. Nitekim, Rusya'nın bu tarihlerde Doğu'ya yönelişi; 1865'de Taşkent'in ele ge-

çirilmesi, 1868'de Semerkant ve Buhara'nın ele geçirilmesi, 1873 tarihinde Hive'nin Rus topraklarına dâhil edilmesi; 1876'da Kokand, 1881'de de Gök Tepe'nin imparatorluk sınırlarına dâhil edilmesi ile sonuçlandı.²

İşte Rusya'nın ele geçirdiği bu topraklarda bir Rus idari yapısı kurması belli bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki Kafkasya'ya daha 19. yüzyılın hemen başından itibaren yerleşen Rusya burada idari bir yapı oluşturma hususunda büyük bir tecrübe kazandığını belirtmek gerekir. Öyle ki Kafkasya bölgesi sosyal yapısı itibari ile Türkistan ile karşılaştırıldığında daha karmaşık ve sofistike bir yapıda olduğu açıktır. Çarlık Rusya'nın Kafkaslarda kurduğu nihai idari yapı da oldukça uzun bir süreci kapsamıştır. Bölgenin etno-sosyolojik yapısının çok çeşitli olması, imparatorluğa farklı şekillerde ve dönemlerde bağlanması nedeniyle burada oluşturulan mülki idare taksimatı düzenlemeleri de zamanla askerî, iktisadî, etnik vb. birçok iç ve dış gelişmelere bağlı olarak uzun bir arayıştan sonra belli bir süreç içerisinde oluşturulabilmiştir.³ Ayrıca Çarlığın 19. yüzyılın ikinci yarısından evvel Türkistan topraklarındaki tecrübe ve deneyimleri elbette ki burada kurulan idari yapının, imparatorluğun kurumlarının şekillenmesinde ve izlediği siyasette önemli bir yer tutmaktadır.

Rusya ele geçirdiği Türkistan topraklarında öncelikle Kokand Hanlığı'ndan koparılan toprakların idaresi için 12 Şubat 1865'de Issık Gölü'nün batısından Ural Irmağı'na kadar uzanan bölgede "Orenburg Genel Valiliği'nin" yönetimi altında bulunan bir *Türkistan Eyaleti* teşkil edildi. Rusya İmparatorluğu Türkistan topraklarının Kokand Hanlığı ve Buhara Emirliği dışında kalan bölgelerini de işgal ettikten sonra 11 Temmuz 1867'de "Türkistan Eyaleti" isminin Sirderya, Yedi Su ve Semerkant eyaletlerinden oluşacak şekilde "Türkistan Genel Valiliği" olarak değiştirilmesine karar verdi. Kokand Hanlığı'nın 1876 yılında ortadan kaldırılmasından sonra "Fergana Eyaleti" teşkil edildi. Hive Hanlığı'ndan ve Türkmenlerin yerleşmiş buldukları topraklardan ele geçirilen bölgeler Rusların Kafkasya Valisi'nin yetkisine verildi. 1874 yılında bir "Amu Derya Şubesi" kuruldu. Amu Derya Şubesi 1887'de Sirderya bölgesi idaresine bağlandı. 6 Şubat 1890'da "Hazar Denizi Civarı Müstakil Bölge Birliği" kuruldu. Bu bölge de Türkistan Genel Valiliği'ne dâhil edildi. Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi için 2 Haziran 1886'da 331 maddelik ilk ve ayrıntılı bir nizamname kabul edildi.⁴

Türkistan Eyaleti'nin (Oblast) kuruluşuna ilişkin ilk olarak 12 Şubat 1865 tarihli Harbiye Nazırı tarafından Senato'ya sunulan 2 Mart'ta yayınlanmış Türkistan Eyaleti'nin kurulması hakkındaki emirname, kanunnamede 41792 no ile yayımlanmıştır. Rus Harbiye Nazırlığı tarafından hazırlanarak

² Mixail Geller, *İstoriya Rossiskoy İmperii*, T. 2, İzd.: MİK, Moskva 2001, s. 340-341; Bu hususta daha geniş bilgi için bkz: Hayit, *Türkistan Devletlerinin...*; Hayit, *Türkistan Rusya İle...*

³ Şahin Doğan, "1849 Rus Kafkas Yılığına Göre Kafkasya'da Çarlık Rusya İdaresindeki Yerleşim Yerleri", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Volume: 12, Number: 3, Gaziantep, July 2013, s. 697-711.

⁴ Hayit, *Türkistan Devletlerinin...*, s. 158.

Senato'ya sunulmuş olan bu emirname 4 maddeden oluşmaktadır. İmparatorun, Orenburg Krayı'nın ve Batı Sibirya'nın en iyi şekilde düzenlenmesi hususunda emir buyurdıkları belirtilen Harbiye Nazırı'nın emirnamesinin 1. maddesinde Zaçuy⁵ Krayı'nda 1864 yılında kurulmuş olan "ön hat"⁶ ile Sirdari Hattı'nın⁷ birleştirilmesi ve ayrıca bu bölge ile Türkistan topraklarıyla sınırdan, Aral Gölü'nden Issık-Göl'e kadar olan bölgede bir eyalet kurulması ve adının da Türkistan olması kararlaştırılmıştır. Emirnamenin 2. maddesine göre bu yeni eyaletin idaresi, o bölgede konuşlanmış olan bütün birliklerin komutasını üstlenecek hususi bir *Askeri Valiye* verileceği ve 3. madde ile de Türkistan Eyaleti Askeri Valisi'nin askeri işlerinde Orenburg Krayı Birlikleri komutanlığına bağlı olacağı kararlaştırılarak mülki yönetimin ise Orenburg Genel Valiliği'ne bağlanacağı belirtilmiştir. Türkistan Eyaleti'nin kurulmasına ilişkin bu emirnamenin 4. maddesi ile de Samara Guberniyası, Orenburg Krayı'ndan ayrılmış ve askeri işlerde Kazan Askeri Okruğu'na bağlanmıştır. Ayrıca emirnamede son olarak Harbiye Nazırı tarafından yeni kurulmuş olan Türkistan Eyaleti'nin nizamname ve idari kadrosunun⁸ özel olarak daha sonra ilan edileceği belirtilmiştir.⁹

Yukarıda belirtilen Türkistan Eyaleti'nin kurulması hakkındaki emirnamenin kısa bir süre sonra 5 Mart 1865 tarihli Harbiye Nazırı'nın yeni bir emirnamesi ile Sirderya Hattı'nın lağvedilmesi ve onun yerine Türkistan Eyaleti'nin kurulması hakkında bir emirname yayınlandı. Bu emirname ile İmparator'un buyruğuna göre Yeni Türkistan Eyaleti'nin kurulması nedeniyle, şu an mevcut olan Sirdari Hattı ve bu hattın komutanlığı görevi lağvedilerek bu idarenin yerine Türkistan Eyaleti İdaresi kurulması emrolundu. Bu buyruğa göre Türkistan Eyaleti için geçici ve normal idari kadro cetvellerinin yayınlanmasına kadar Türkistan Eyaleti İdaresi, Sirdari Hattı İdaresi kadrosu tarafından desteklenecekti.¹⁰

1865 yılı Şubat ayı içerisinde kurulan Türkistan Eyaleti'nin idaresi hakkındaki geçici nizamname yaklaşık 6 ay sonra hazırlanarak Ağustos ayında Çar tarafından onandı. 6 Ağustos 1865 tarihli Harbiye Nazırı'nın bu emirnamesi ile Türkistan Eyaleti'nin idari kadro çizelgeleri de belirlendi. Ayrıca Türkistan Eyaleti birliklerinin iâşesi için, Çimkent ve Türkistan şehirlerinde; Perov 1 ve 2 nolu kalelerde; Evliya Ata, Merke, Tokmak, Arıs, Çulak Kurgan ve Culek özelinde olmak üzere oblast de bulunan her 11 tahkimatlı yerden birin-

⁵ Çu Nehri ötesi anlamında.

⁶ Peredavaya Liniya.

⁷ Bu hat 1853 yılında Rusların Akmescit'i ele geçirmelerinden sonra kuruldu. Sirdari Hattı'na dahil olan yerler şunlardı: Aral Kalesi; Kazalı'nın kaynağına yakın inşa edilen Kale No: 1 (Fort No: 1); Karmakçi bölgesinde bulunan Kale No: 2; Kuvan Dare'de bulunan Kale No: 3; Kokand kalesi Akmescit yerine kurulan Perovsk Kalesi. ("Sırdarinskaya Liniya", Ensiklopedičeskiy Slovar, İzd. F.A. Brokgauz - İ.A. Efron, T. XXXII, St. Petersburg 1901, s. 214.)

⁸ Ştat.

⁹ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye (1865)*, Sanktpeterburg 1867, No: 41792. Emirnamenin Türkçe tam metni için aşağıya bakınız.

¹⁰ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye (1865)*, Sanktpeterburg 1867, No: 41870. Emirnamenin Türkçe tam metni için aşağıya bakınız.

de erzak mağazası bulundurulması istendi ve mağazaların sınıflara ayrılması görevi Orenburg Krayı Birlikleri Komutanlığı'nın onayı ile birlikte Türkistan Eyaleti Askeri Valisi'ne verilmiştir.¹¹

Söz konusu Türkistan Eyaleti (Oblastı) Geçici Nizamnamesi 3 bölümden oluşmaktadır:

Nizamnamenin I. bölümünde: Eyalet ve eyaletin alt idari birimleri 4 madde ile tarif edilmiştir. Söz konusu nizamnamenin 1. maddesine göre Türkistan Eyaleti sınırlarına önceki Sirdari Hattı'nı oluşturan bütün bölge ve Çu Nehri'nin güneyindeki ele geçirilen bütün topraklar dahil edilmiştir. Ayrıca Türkistan Eyaleti'nin Batı Sibirya ile olan sınırının detaylandırılması Orenburg Birlikleri Komutanlığı ve Batı Sibirya Askeri Okrug'unun karşılıklı anlaşmaları ile belirlenmesine karar verilmiştir. Nizamnamenin 2. maddesi ile Türkistan Eyaleti idari olarak *Merkez, Sağ ve Sol Cenah* olmak üzere 3 alt idari birime bölünmekte ve eyaletin bu üç idari bölgeye ayrılmasının detaylarının oluşturulmasına, Türkistan Eyaleti Askeri Valisi'nin tasavvuru doğrultusunda Orenburg Askeri Okrugu Birlikleri Komutanlığı görevlendirilmiştir. 3. madde ile Türkistan Eyaleti'nin, hem askeri işlerde hem de sivil idare bakımından Orenburg Askeri Okrug'u birlikleri komutanlığı idaresi altında olmasına ve eyaletin yerel halkına ilişkin sivil idare ise Harbiye Nazırı'na bağlı olmasına hükmedilirken 4. madde ile de eyaletin yerel yönetimine hususi bir *Askeri Valinin* başkanlık yapması ve bu valiye hem askeri hem de sivil idarenin bağlı olması şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

Nizamnamenin II. bölümünde ise 30. maddeye kadar toplam 25 maddede kurulan Türkistan Eyaleti'nin askeri idaresinin yapısı belirlenmiştir. Biz bu çalışmamızda sivil idareye yoğunlaştığımız için bu kısmı almayı gerek görmedik. Ancak şunu belirtelim ki nizamnamenin 5. maddesi ile "*Askeri Vali, eyaletteki birlikler, kaleler ve bütün askeri müesseseleri idare edecektir. Söz konusu Askeri Valiye 36454 nolu nizamname esasında Aral Filosu da bağlanacaktır.*" şeklinde askeri valinin sorumluluğu belirlenmiş, ayrıca 6. madde ile de "*Birlikler, kaleler ve genel olarak bütün askeri müesseselerin idaresine ilişkin kaçırlara işleri Türkistan Eyaleti Birlikleri Ana Karargâhı'nda toplanacaktır. Askeri Vali, levazım, topçu, mühendis ve sıhhiye bölüklerini bu bölükleri idare eden hususi kişiler aracılığıyla yönetecektir.*" şeklinde bütün askeri müesseselerin idaresi Türkistan Eyaleti Ana Karargâhı'nda toplandığı vurgulanmıştır. Türkistan Eyaleti Askeri İdaresi'nin yapısı ise kadro cetveli ile belirlenmiştir. Türkistan Eyaleti Geçici Nizamnamesi ile belirlenen askeri kadro cetveline göre askeri kadro "*6 Ağustos 1865 tarihli ve İmparator tarafından onaylanmış Türkistan Eyaleti Geçici Askeri İdaresi Kadro Cetveli*"¹² idarenin en başındaki kişi yani "*Askeri Vali*" Tümgeneral rütbesi -veya Tuğgeneral olabilir notu düşünülmüştür- taşıyan bir general olacaktır (alacağı maaş 1961,40 ruble). Oblastın Askeri İdare Kadrosu'nda çizelge göz önüne alındığında Askeri Vali dahil

¹¹ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye (1865)*, Sanktpeterburg 1867, No: 42372. Emirnamenin Türkçe tam metni için aşağıya bakınız.

¹² Bkz.: PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Vtoroye (1865)*, Sanktpeterburg 1867. (Ştati i Tabeli, s. 294-296).

her türlü kademedede olmak üzere toplam 163 personel Oblast idaresinde görev alacaktı. Eyaletin alt idari birimleri olan Merkez, Sağ ve Sol Cenahlar idari kadrosu da buna dâhildi. Nitekim bu alt idari birimlerin her birinin başında Tuğgeneral yahut Albay rütbesiyle bir askeri idareci bulunacaktı. Alt idari birimlerin her birindeki görev alacak kadro miktarı ise 11 kişi idi.

6 Ağustos tarihli bu nizamname ile birlikte 3 kadro cetveli daha yayımlanmıştır ki bunlardan biri de her alt idarede bulunacak komutan ve muharebe subayı kadro çizelgesi olup bu çizelgeye göre 73 kadro tahsis edilmiştir. Çizelgeye göre alt birimlerin başında albay veya yarbay rütbesiyle kurmay bir subay komutan kademesinin başında olacak. Bir binbaşı veyahut yüzbaşı rütbesindeki subay da muharebe subayı görevini icra edecekti. Yukarıda belirtilen diğer kadrolar da çevirmenden kilise görevlilerine kadar çeşitli görev ve makamlardaki memurlardan oluşmaktaydı.¹³

Nizamnamenin III. bölümünde ise *askeri-halk idaresi* başlığı altındaki 13 madde ile (30-42. maddeler) eyaletin sivil idaresi konusundaki düzenlemeler yapılmıştır. Nizamnamenin I. bölümü ile bu bölümünün tam metni aşağıda verilmiştir.

Nizamnamenin 31 ve 32. maddesi ile Türkistan Eyaleti'nin üst idari yönetimi tarif edilmiştir. Bu düzenlemeye göre "*Askeri Vali Oblastın yerli halkını valiler için yürürlükte olan genel kurallar çerçevesinde ve Orenburg Krayı Birlikleri Komutanlığı tarafından verilecek talimatnamelerin esasında idare edecektir.*" Bununla birlikte Askeri Vali, beyler, Özbek aksakalları, kadı vs. gibi mahalli idarelerin başında bulunan Kırgız boy yöneticilerini göreve atama ve görevden alma yetkisine de sahip olacaktı. 32. madde ile de Oblast alt idari birimlerinin askeri idarecileri aynı zamanda buldukları bölge halkını da yönetecekti.

Söz konusu Geçici Nizamname'nin bu bölümünde aynı zamanda Türkistan Eyaleti'nde uygulanacak adli sistem kuralları belirlenirken eyaletin mali konularına da düzenlemeler getirildi. Yapılan düzenlemeyle beyler, kadılar, aksakallar gibi yerli ileri gelenlerinin hukuki sorumluluk ve görevleri de belirlendi.

1865 tarihinde kurulan Türkistan Eyaleti 11 Temmuz 1867 tarihli Yedisi ve Sirderya olmak üzere iki eyaletten (oblastdan) Türkistan Genel Valiliği kurulması hakkındaki bir düzenleme ile *Türkistan Genel Valiliği'ne* dönüştürüldü. Kanunnamedeki resmi gerekçeye göre böyle bir düzenleme "*Çin ve Orta Asya hanlıkları ile sınır olan ve Orenburg ve Batı Sibirya genel valilikleri içerisinde bulunan toprakların sivil ve askeri yapısının değiştirilmesinde yarar görülmesi nedeniyle emrolunur.*" şeklinde açıklanmıştı.

Düzenlemeye göre Türkistan Genel Valiliği'nin sınırları, Türkistan Eyaleti, Taşkent Reyonu, Sirderya ötesinde 1866 yılında ele geçirilen topraklar ve Yedidam (Semipalatins) Eyaleti (Oblastı) Tarbagatay Dağları'ndan güneye doğru uzanan topraklarından oluşacaktı. Düzenlemenin 2. maddesi ile eyaletin sınırları detaylı bir şekilde izah edilmiştir. Düzenlemeyle yeni genel valilik

¹³ Bkz.: PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Vtoroye (1865)*, Sanktpeterburg 1867. (Ştati i Tabeli, s. 296).

Sirderya ve Yedisu olmak üzere 2 eyalete (oblaste) bölündü. Bu iki eyalet arasında Kurogota Irmağı ise sınır olarak belirlendi.

Yeni oluşturulan Kray'ın baş idaresine Genel Vali görevlendirildi. Sirderya ve Yedisu eyaletlerinin idaresi ise askeri valiler tarafından yürütülecekti. Yerel yönetim için ise askeri kuvvet ve kurumlarla bu eyaletlerden Türkistan Askeri Okrug'u oluşturulacak ve bu Okrug'da bulunan birliklerin komutanlığı "Okrug'daki Birliklerin Komutanı" unvanı ile Genel Vali'de olacak, askeri valilere ise bu görev "Eyaletlerdeki Birliklerin Komutanı" unvanı ile verilecekti.¹⁴

1865 tarihinde Türkistan Eyaleti'nin kurulmasından 1867 tarihinde Türkistan Genel Valiliği'nin oluşturulmasına kadar geçen sürede yukarıda belirtilen idari düzenlemelerin dışında kanunnamelere yansımış "Türkistan Eyaleti'nde topçu birliğinin kurulması ve onların üniformaları hakkında."¹⁵; "Türkistan Eyaleti'nde özel maden ve altın zanaatına izin verilmesi hakkında."¹⁶; "Türkistan Eyaleti'nde Ortodoks Kiliselerin inşasına ve bu kiliselerin yapımı için bütün imparatorlukta gönüllü kişilerin kayıtlarının alınmasına başlanmasına izin verilmesi hakkında."¹⁷; "Türkistan Eyaleti Birlikleri için müzik korosunun kurulması hakkında." olmak üzere 4 tane daha düzenleme vardır.¹⁸

Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi için 2 Haziran 1886'da kabul edilen 331 maddelik ayrıntılı bir nizamname tarihine kadar Türkistan Genel valiliği bu düzenlemeler çerçevesinde yaklaşık 26 yıl yönetilmiştir. Aşağıda Türkistan Eyaleti'nin kurulmasından Türkistan Genel Valiliği'nin teşkili dönemine kadar idari düzenlemelerin tam metinleri (1865-1867) verilmiştir:

I. Türkistan Eyaleti'nin (Oblast) Kurulmasından Türkistan Genel Valiliği'nin Teşkili Dönemine Kadar İdari Düzenlemelerin Tam Metinleri (1865-1867)

(41792¹⁹ - 12 Şubat 1865²⁰) Harbiye Nazırı Tarafından Senato'ya Sunulmuş 2 Mart'ta Yayınlanmış Türkistan Eyaleti'nin Kuruluşu Hakkında Düzenleme

Yönetici Senato Harbiye Nazırı'nın 17 Şubat 1865 tarihli raporunu dinledi. Söz konusu raporda Türkistan Eyaleti'nin kurulmasına ilişkin emirnamenin yerine getirilmesi için 12 Şubat tarihli Askeri Bülten'deki emrin basılı nüshasının ilan edilmesi hususunu Yönetici Senato'ya sundu.

Harbiye Nazırı'nın söz konusu emirnamesi aşağıdaki gibidir:

Devletli İmparator Hazretleri, Orenburg Krayı ve Batı Sibirya'nın en iyi şekilde düzenlenmesi hususunda buyurdular:

¹⁴ PSZRİ, T. XLII, *Otdeleniye Pervoye* (1867), Sanktpeterburg 1871, No: 44831.

¹⁵ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Vtoroye* (1865), Sanktpeterburg 1867, No: 42592.

¹⁶ PSZRİ, T. XLI, *Otdeleniye Pervoye* (1866), Sanktpeterburg 1868, No: 43028.

¹⁷ PSZRİ, T. XLI, *Otdeleniye Vtoroye* (1866), Sanktpeterburg 1868, No: 43526.

¹⁸ PSZRİ, T. XLI, *Otdeleniye Vtoroye* (1866), Sanktpeterburg 1868, No: 43693.

¹⁹ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye* (1865), Sanktpeterburg 1867, No: 41792.

²⁰ Makalemizde kullanılan tarihler kanunnamelerdeki orijinal kullanılan tarihler olup, bu tarihler günümüzde 13 gün farklılık göstermektedir.

1. Zaçuy²¹ Krayı'nda geçen yıl kurulan "ön hat"²² Sirdari hattı ile birleştirilsin ve bu bölge ile Orta Asya topraklarıyla sınır, Aral Denizi'nden Issık-Gölü'ne kadar Türkistan adı ile isimlendirilen bir Eyalet (Oblast) kurulsun.

2. Bu yeni eyaletin idaresi, o bölgede konuşlanmış olan bütün birliklerin komutasını üstlenecek hususi bir Askeri Vali'ye verilecektir.

3. Türkistan Eyaleti Askeri Valisi askeri işlerinde Orenburg Kray'ı Birlikleri Komutanlığı'na bağlı olacaktır. Mülki idare ise Orenburg Genel Valiliği'ne bağlanacaktır.

4. Samara Valiliği (Guberniyası), Orenburg Krayı'ndan ayrılacak, askeri işlerde Kazan Askeri Okruğu'na bağlanacak.

Harbiye Nazırı yeni kurulmuş olan Türkistan Eyaleti'nin nizamname ve idari kadrosunun²³ özel olarak sonra ilan edileceğini eklemektedir.

(41870²⁴ - 5 Mart 1865) Tarih ve Nolu Harbiye Nazırı'nın Emirnamesinde İlan Edildiği Üzere: Sirderya Hattı'nın Lağvedilmesi ve Onun Yerine Türkistan Eyaleti'nin Kurulması Hakkında

İmparator hazretleri buyurdular: Yeni Türkistan Eyaleti'nin kurulması nedeniyle, şu an mevcut olan Sirderya hattı ve bu hattın komutanlığı görevi lav edilerek ve bu idarenin yerine Türkistan Eyaleti İdaresi kurula, Türkistan Eyaleti'ne geçici ve normal idari kadro cetvellerinin yayınlanmasına kadar Türkistan Eyaleti İdaresi Sirdari Hattı İdaresi kadrosu tarafınca desteklenecektir.

(42372²⁵ - 6 Ağustos 1865) İmparator Hazretlerince Onanmış Türkistan Eyaleti İdaresi Hakkında Geçici Nizamname.²⁶

6 Ağustos 1865 tarihli Harbiye Nazırı'nın emrinde ilan edilmiş olan emirname.

Devletli İmparator Hazretleri teklif edilen Türkistan Eyaleti İdaresi hakkındaki geçici nizamnamesinin aşağıdaki idari kadro ile birlikte onaylanmasını buyurdular.

Söz konusu nizamnamenin yürürlüğe girmesiyle birlikte aynı anda İmparator Hazretleri şunları buyurdular:

Türkistan Eyaleti birliklerinin iaşesi için oblast'de bulunan her 11 tahkimatlı yerden birinde erzak mağazası bulundurulması: Çimkent ve Türkistan şehirlerinde; Perov 1 ve 2 nolu kalelerde; Evliya Ata, Merke, Tokmak, Arıs, Çulak Kurgan ve Culek'de;

Bu mağazalar teklif edilen erzak mağazalarının kadrosu esasında ve şu sınıflarda olacaktır: 1. sınıf mağazalarda 10.000 çetvert'den²⁷ fazla erzakın

²¹ Çu Nehri ötesi anlamında.

²² Peredavaya Liniya.

²³ Ştat.

²⁴ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye* (1865), Sanktpeterburg 1867, No: 41870.

²⁵ PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye* (1865), Sanktpeterburg 1867, No: 42372.

²⁶ Bu nizamname, Harbiye Nazırı tarafından 10 Ağustos 1865 tarihinde Senato'ya açıklanmıştır.

²⁷ Rusya'da kullanılan bir ölçü birimi. Hem sıvı, hem uzunluk, hem de hububatların ölçümünde kullanılmıştır. Ticari kullanımında 1 çetvert 9,5 pud (1 pud = 16,3 kg.) buğday, 6,25 pud çavdara, 6 pud yulafa denk gelirdi. (Bkz. Y.A. Fedocyuk, *Sto Neponyatno u Klassikovi, ili Ensiklopediya Rus-skogo Bta XIX Beka*, İzd.: Filinta, Nauka, Moskva 2006, s. 48.)

bulunduğu mağazalar, 2. sınıf mağazalar 5000-10000 çetvert arası miktarda erzak bulunan mağazalar; 3. sınıf mağazalar 1000-5000 çetvert arası erzak bulunan mağazalar; 4. sınıf mağazalar ise 1000 çetvert'den az erzak bulunduran mağazalar. Mağazaların sınıflara ayrılması Orenburg Krayı Birlikleri Komutanlığı'nın onayı ile birlikte Türkistan Eyaleti Askeri Valisi'ne verilmiştir.

Nizamname²⁸

I. Eyalet ve Eyaletin Alt İdari Birimlerinin Teşkili:

1. Türkistan Eyaleti içerisine şu bölgeler girmektedir: Önceki Sirdari hattını oluşturan bütün bölge ve Çu Nehri'nin güneyindeki ele geçirilen bütün topraklar.

Not: Türkistan Eyaleti'nin Batı Sibiryaya ile olan detaylı sınırlandırılması Orenburg Birlikleri Komutanlığı ve Batı Sibiryaya Askeri Okrug'unun karşılıklı anlaşmaları ile belirlenecektir.

2. Türkistan Eyaleti idari olarak 3 bölüme bölünmektedir: Merkez, Sağ ve Sol Cenah.²⁹

Not: Bölgenin bu üç idari bölgeye bölünmesinin detayları, Türkistan Eyaleti Askeri Valisi'nin tasavvuru doğrultusunda Orenburg Askeri Okrug Birlikleri Komutanlığı tarafından yapılacaktır.

3. Türkistan Eyaleti, hem askeri işlerde hem de sivil idare bakımından Orenburg Askeri Okrug'u birlikleri komutanlığı idaresi altında olacak ve eyaletin yerel halkına ilişkin sivil idare ise Harbiye Nazırı'na bağlı olacaktır.

4. Eyaletin yerel yönetimine hususi bir Askeri Vali başkanlık yapacak. Bu valiye hem askeri hem de askeri-sivil idare bağlı olacaktır.

II. Eyaletin Askeri Yönetimi.³⁰

III. Askeri-Halk İdaresi.³¹

30. Türkistan Eyaleti Askeri-Halk İdaresi şunlardan oluşmaktadır:

a) Eyaletin Askeri Valisi

b) Eyaletin Eyalet Şubelerinin/Dairelerinin³² Başkanları

c) Yerli Halk İdarecileri ve Şehir Başkanı.³³

Askeri-Halk İdaresi kadrosu ve maaşları ilişikteki kadro cetveli ile belirlenmektedir.³⁴

²⁸ Polojeniye.

²⁹ Flang.

³⁰ Nizamnamenin bu bölümünde 30. maddeye kadar toplam 25 maddede kurulan Türkistan Eyaleti'nin Askeri İdaresi'nin yapısı belirlenmiştir. Biz bu çalışmamızda sivil idareye yoğunlaştığımız için bu kısmı almayı gerek görmedik. Ancak şunu belirtelim ki nizamnamenin 5. maddesi ile "Askeri Vali, Oblast'taki birlikler, kaleler ve bütün askeri müesseseleri idare edecektir. Söz konusu Askeri Valiye 36454 nolu nizamname esasında Aral Filosu da bağlanacaktır." şeklinde askeri valinin sorumluluğu belirlenmiş, ayrıca 6. madde ile de "6. Birlikler, kaleler ve genel olarak bütün askeri müesseselerin idaresine ilişkin kançılara işleri Türkistan Eyaleti Birlikleri Ana Karargâhı'nda toplanacaktır. Askeri Vali, levazım, topçu, mühendis ve sıhhiye bölüklerini bu bölükleri idare eden hususi kişiler aracılığıyla yönetecektir." şeklinde bütün askeri müesseselerin idaresi Türkistan Eyaleti Ana Karargâhı'nda toplanmıştır. Türkistan Eyaleti Askeri İdaresi'nin yapısı kadro cetveli ile belirlenecektir.

³¹ Voenno-Narodnoye Upravleniye.

³² Otdel.

³³ Gorodniçiye.

³⁴ Söz konusu sivil idare kadro cetveli için makalenin ek kısmına bakınız.

31. Askeri vali eyaletin yerli halkını valiler için yürürlükte olan genel kurallar çerçevesinde ve Orenburg Krayı Birlikleri Komutanlığı tarafından verilecek talimatnamelerin esasında idare edecektir. Bununla birlikte Askeri Vali, beyler, manaplar, Özbek aksakalları, ralslar ve kadı gibi mahalli idarelerin başında bulunan Kırgız boy yöneticilerini göreve atama ve görevden alma yetkisine sahiptir.

32. Eyalet dairelerinin askeri başkanları aynı zamanda bu eyaletler halkını da yönetecektir. Her şubede görevlendirilmiş yerli halkın özel idarecisi askeri başkanlara statüce yakın kendi şube başkanlarına bağlıdır.

33. Türkistan Eyaleti'nin bütün askeri-halk kadrosu Askeri Şube³⁵ memurları sınıfına ait olacaktır, bu statüden maaşlarını alacak ve bu şubenin bütün haklarından yararlanacaklardır.

34. Yerli halkı idare edenler yönetimde şu sorumlulukları üstlenirler:

a) Geçen kervanların halk tarafından incitilmesi ve baskı edilmesinin durdurulması,

b) Ormanların korunması ve arık olarak adlandırılan tarlaları sulamak için sulama kanallarının muhafaza edilmesi hususunda önlemler alınması, aynı şekilde Kırgızlar ile Sartlar arasında arıkların kullanılmasına ilişkin bulunan tartışma ve anlaşmazlıkların giderilmesi ve mümkün olduğunca önünün alınması,

c) Yerli halkın vergilerini düzenli olarak ödemesinin ve yükümlülüklerin ve aynı zamanda idarenin talimatlarının yerine getirilmesi hususlarının takip edilmesi,

d) Vergilerin ve yükümlülüklerin yanlış dağıtımı hususunda bir şikâyet olması durumunda, durumun kontrol edilmesi ve kontrol sonuçlarının idareye bildirilmesi.

Bilahare bütün Kırgız şehirleri veya kazalarında, aynı şekilde Sartların her şehir veya köyünde vergilerin ve yükümlülüklerin dağıtımı onların mahalli idare organına ait olacaktır.

35. Adli konularda yerli halkı idare edenler:

Şikayetleri/davaları kabul edecekler ve bunları doğru ve ivedi olarak çözümlenmelerini takip edeceklerdir. Eğer bir Rus davaya dâhil olmamış ise bu davalar bölgede bulunan yerli mahkemelerce yürütülecektir.

36. Yerli halk yöneticilerinin bakmakla sorumlu oldukları davalardan Rusların yerlileri ve tam tersi (yani yerlilerin Rusları) olan öldürme ve soygun davaları onlardan alınarak bu davalar özel askeri mahkeme komisyonlarına verilecektir. Bu özel komisyonlar her defasında şubelerin başkanları tarafından belirlenecektir. Bununla birlikte suçlular askeri ceza kanunlarına göre yargılanacaklardır.

(Not: 1 Ocak 1865 tarihine kadar olan eşkıyalığa ilişkin dosyalar Beyler mahkemesince sonuca bağlanacaktır. Bu davalar mutlaka yerli halk yöneticisinin başkanlığında gerçekleştirilecektir.)

³⁵ Voyennoye Vedomstvo.

37. Kırgızların kendi aralarındaki davalara her defasında yerli halk idaresinin görevlendirmesi üzerine toplanan kendi “*Beyler Halk Mahkemesi*” sonuçlandırılacaktır. Söz konusu “*Beyler Mahkemesi*” her defasında Yerli Halk İdarecisi’nin emri ile toplanır. Aynı zamanda Kırgızlar arasında vuku bulan ve onların geleneğine göre kan parası ile cezalandırılmış olan suçluların ceza davaları da bu mahkemeye bağlıdır. Sartların kendi aralarındaki davaları da aynı zamanda onların halk mahkemeleri bakacaktır. Ancak bu davaların cinayet/cezai davaları hükmü, insaniyet kavramıyla uymayan durumlarda sonucu sınırlandırma hakkına sahip olan askeri valinin onayı olacaktır.

38. Rus garnizonu tarafından ele geçirilmiş olan ve kendi komutanları olan kendi yerel şehir idaresi olan şehirlerde yerli halkın yönetimi komutanlara bağlı olarak şehir başkanlarına bağlanılacaktır.

39. Şehir başkanları şehir polisini idare edecek, vaktinde vergilerin toplanmasını, idarenin emirleri ve isteklerinin halk tarafından yerine getirilmesini takip edecekler ve aynı zamanda şehir halkı tarafından getirilen dava dosyalarına ve aynı zamanda Rusların, Asya kökenli şehirli halk ile olan davalarına bakacaklardır.

40. Üst idarenin emirnameleri ve istekleri ve aynı şekilde şehir başkanları kendi polisiye emirlerini Şehir İdaresi yerli üyeleri aracılığı ile halka iletceklerdir. Dolayısıyla bu emirleri yerine getiren şehir yönetiminin yerli üyeleri şehir başkanına bağlıdır.

41. Yerel şehir idaresi yerli halk içerisinde seçimle belirlenecektir. Bu üyeler şunlardır: Şehrin başı gibi önem ve sorumluluk sahibi Yaşlı Aksakal; Polis gibi mahalleleri idare eden ve Şehir Duması üyesi önem ve sorumluluğuna sahip Aksakallar; Rals, Polis idaresi üzerine şehir başkanı yerli yardımcısı; Bazar-Baş, şehir ticaret polisi idarecisi. Hem şehrin daimi tacirleri hem de geçici olarak geçen tacirleri Bazar-Başına bağlanacaktır; Şehirli Sartlar arasında hâkim görevini yerine getiren kadı.

Yukarıda belirtilen bütün kişiler şehirdeki nizam ve huzur için sorumludur.

42. Şehir başına ait davaların görülmesi usulü şu şekildedir:

Şehirli Sartların kendi aralarındaki davaları/dosyaları sadece talep edenlerin arzusu üzerine Müslüman hukuk danışmanı olarak Kadı davet ederek şehir başı kendisi karara bağlayacaktır. Bununla birlikte davayı şehir başına mı yoksa kadıya mı vereceği davacıya bağlıdır.

Halkın askeri memurlara açtığı davalar şehir başı dosyayı hükme bağlamak üzere komutana getirip sunacaktır. Komutan suçun önemine göre ya cezasını verecek ya da mahkemeye gönderecektir. Eğer suçlular onun idaresi altında değillerse ve kendi yöneticileri var ise o vakit ceza hakkında onların yöneticilerine haber verir.

Düşük rütbeli memurların şehirli Sartlara açtıkları davaları şehir başı hükme bağlayacaktır.

Kırgızlar ile Sartlar arasındaki davalar kadının olduğu halde komutanın başkanlığında her iki taraftan üyelerin oluşturduğu komisyonca bakılacaktır.

(44831³⁶ - 11 Temmuz 1867) 20 Temmuz Tarihinde İlan Edilmiş Senato'ya Sunulmuş Semireç ve Dari Olmak Üzere İki Eyaletten (Oblastan) Türkistan Genel Valiliği Kurulması Hakkında Düzenleme

Çin ve Orta Asya hanlıkları ile sınır olan ve Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valilikleri içerisinde bulunan toprakların sivil ve askeri yapısının değiştirilmesinde yarar görülmesi nedeniyle emrolunur.

1. Türkistan Eyaleti, Taşkent Reyonu, Sirderya ötesinde 1866 yılında ele geçirilen topraklar ve Semipalatinsk (Yedidam) Oblastı Tarbagat sırtından güneye doğru uzanan topraklarından Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması.

2. Türkistan Genel Valiliği sınırları:

a) Batı Sibirya Genel Valiliği ile: Tarbagat Dağları ve onun Sibirya Kırgızları Eyaleti (Oblastı) ile birlikte bugünkü Semipalatinsk (Yedidam) Eyaleti'nin bugünkü sınırlarına kadar olan kolları. Bu sınırla birlikte Balkaş Gölü'ne kadar. Buradan daha ileride bir yay çizerek bu gölün ortasından ve buradan Çu Nehri'nin düz hattına ve buradan Çu Nehri'nin Sarı Su Nehri ile birleştiği noktaya kadar ve

b) Orenburg Genel Valiliği ile Aral Denizi'nde Perov Körfezi'nin ortasından Termembes Dağı'na doğru. Buradan Terekli doğal sınırına, ileride Kalmas Dağı'na, Muzbil doğal sınırına, Ak Kum ve Çubar Tyubya Dağları, Muin Kum kumsalının güney uç bölgeleri ve Sarı Su ve Çu nehirlerinin birleştikleri Mın Bulak doğal sınırına kadar.

3. Yeni genel valilik iki oblaste bölünecektir: Sır-Dari ve Yedisu. Bu iki eyalet arasında Kurogot Irmağı sınır olarak belirlenecektir.

4. Yeni oluşturulan Kray'ın baş idaresine Genel Vali görevlendirilecektir. Sirderya ve Yedisu eyaletlerinin idaresi ise askeri valiler tarafından yürütülecektir. Yerel yönetim için ise askeri kuvvet ve kurumlarla bu eyaletlerden Türkistan askeri Okrug'u oluşturulacak ve bu Okrug'da bulunan birliklerin komutanlığı "Okrug'daki Birliklerin Komutanı" unvanı ile Genel Vali'ye verilecek, askeri valilere ise bu görev "Eyaletlerdeki Birliklerin Komutanı" unvanı ile verilecektir.

5. Sirdari ve Yedisu eyaletlerinin açılmasıyla Kray'ın yerel idaresi hakkında genel nizamnamenin onanmasına kadar bu eyaletlerde bulunan sivil idarenin önceki yapısıyla bu eyaletlerin askeri valilerine bağlanacaktır.

Yönetici senato söz konusu emrin yürürlüğe girmesini ivedilikle sağlayacaktır.

³⁶ PSZRİ, T. XLII, *Otdeleniye Pervoye* (1867), Sanktpeterburg 1871, No: 44831.

Türkistan Eyaleti (Oblastı) Sivil İdaresi Kadro Çizelgesi

6 Ağustos 1865 Tarihinde İmparator Tarafından Onanmış Türkistan Eyaleti Geçici Askeri-Halk İdaresi Kadro Çizelgesi							
Unvanlar	Kadro Sayısı	Her Kadronun Yıllık Gümüş Olarak Maaşı					
		Maaş		Harcırah			
		Ruble	Kop.	Ruble	Kop.		
I. Eyaletin Genel İdaresi							
Askeri Vali	1	-	-	2000	-		
.....							
Askeri vali yanında özel hizmetler için kurmay subay veya memur (Klasniy Çinovnik)	1	1000	-	400	-	VIII	VI
.....							
Eyalet İdarecisinin Kançeleryası							
Kançelerya Başkanı	1	1100	-	400	-	VII	V
Yardımcısı	1	800	-	200	-	IX	VII
.....							
1. Sınıf	1	65	80	-	-		
Katipler							
2. Sınıf	1	48	90	-	-		
3. Sınıf	1	40	80	-	-		
.....							
Kançelerya giderleri için yıllık 300 Ruble ayrılmıştır.							
II. Özel İdare							
2 ct.							
Alt idare birimlerde yerli halkı yönetenler, kurmay subaylar veya memurlar (Klasniy Çinovnikov)	3	1300	-	1100	-	VI	III
Yöneticilerin yardımcıları, kıdemli subaylardan (ober ofitser) veya memurlardan (Klasniy Çinovnikov)	4	800	-	400	-	IX	VII
Her yönetici ve onların yardımcılarının yanında yazılı tercümanlar	7	300	-	300	-	X	IX
Her yöneticinin yanında sözlü tercümanlar	3	300	-	-	-		
Katip kıdemli	3	64	80	-	-		
Katip kıdemsiz	3	48	90	-	-		
Kırgızlarda Kurye	30	50	-	-	-		
(Bunlardan 6'sı yöneticilerin yanında 3 tanesi de yardımcıların yanında)							
Çimkent, Türkistan ve ? şehir başkanları, Yüzbaşı rütbesine kadar olan subaylardan (ober ofitser)	3	600	-	300	-		
Alt idari birim yöneticilerinin Kançelerya giderleri için yıllık 300 Ruble ayrılmıştır.							

Kaynaklar

Kanunnameler

- PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Pervoye (1865)*, Sanktpeterburg 1867.
PSZRİ, T. XL, *Otdeleniye Vtoroye (1865)*, Sanktpeterburg 1867.
PSZRİ, T. XLI, *Otdeleniye Pervoye (1866)*, Sanktpeterburg 1868.
PSZRİ, T. XLI, *Otdeleniye Vtoroye (1866)*, Sanktpeterburg 1868.
PSZRİ, T. XLII, *Otdeleniye Pervoye (1867)*, Sanktpeterburg 1871.

Kitaplar

- HAYİT, Baymirza: *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi*, TTK, Ankara 2004.
HAYİT, Baymirza: *Türkistan Rusya İle Çin Arasında*, Çev.: Abdülkadir Sadak, Otağ Yayınları, Ankara 1975.
FEDOCYUK, Y.A.: *Sto Neponyatno u Klassikov, İli Ensiklopediya Russkogo Bita XIX Beka*, İzd.: Filinta, Nauka, Moskva 2006.
GELLER, Mixail: *İstoriya Rossiskoy İmperii*, T. 2, İzd.: MİK, Moskva 2001.

Makaleler

- ÇAPRAZ, Hayri: “Çarlık Rusyası’nın Türkistan’da Hakimiyet Kurması”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, Aralık 2011, ss. 51-78.
DOĞAN, Şahin: “1849 Rus Kafkas Yılığına Göre Kafkasya’da Çarlık Rusya İdaresindeki Yerleşim Yerleri”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Volume: 12, Number: 3, Gaziantep, July 2013.

